

Interne notater

STATISTISK SENTRALBYRÅ

85/33

23. august 1985

SOSIALT UTSYN: FORMÅL, ORGANISERING OG INNHOLD

AV

INGUNN STANGEBY

I N N H O L D S F O R T E G N E L S E

Seksjon	Side
1 FORMÅLET MED SOSIALT UTSYN	2
1.1 Sosialt utsyn skal gi et oversiktlig bilde av folks levekår . . .	3
1.2 Sosialt utsyn henvender seg til det brede publikum	3
1.3 Formen henger nøye sammen med målgruppa vi retter oss mot . . .	4
1.4 Analysene må nå fram til leserne	5
1.5 Tidsserier forteller om levekårenes utvikling	6
1.6 Forbedring - ikke bare oppdatering	6
2 ORGANISERINGEN AV ARBEIDET MED SOSIALT UTSYN	7
2.1 Ingen store organisasjonsmessige endringer med det første	8
2.2 Ansvarsforholdene og arbeidsfordelingen må klargjøres	9
2.3 Redaktøren har stor frihet i redigeringen av kapittelutkastene .	10
2.4 Forfatternavn gir ingen eiendomsrett	11
2.5 Tidsfristene ble laget for at de skulle overholdes	11
2.6 Nødvendig med kortere tidsfrister?	12
2.7 Forfatterne må få mulighet til å arbeide i fred	13
2.8 Layout og figurer er viktige sider ved helhetsinntrykket	14
2.9 Trykkeprosessen bør kortes inn	15
3 INNHOLDET I SOSIALT UTSYN	17
3.1 Innholdet i Sosialt utsyn bestemmes av hva vi forstår med levekår	18
3.2 Levekår omfatter både velferd og livsstil	19
3.3 Sosialt utsyn dekker de viktigste sidene ved våre levekår	19
3.4 Ikke alle levekårsområder betyr like mye for folk	20
3.5 Både innhold og problemstillinger påvirkes av tilgangen til data	21
3.6 Oppbyggingen av kapitlene må være oversiktlig	22
3.7 Standardisering gir oversiktlig, men kan begrense det faglige innholdet	22
3.8 Sosialt utsyn kan ha plass til mer analyse	23
3.9 Bruker vi relevante mål for levekår?	24
3.10 Bedre bruk av statistiske mål	25
3.11 Vi må tilstrebe en større helhetsbeskrivelse og påpeke sammenhengen mellom levekårsområdene	25
3.12 Innledningskapitlet - om levekårenes helhet	26
3.13 Bruk av ulike datakilder gjør det vanskelig å sammenlikne	27
3.14 Levekårsundersøkelsen gir oss mulighet til å sammenlikne på individnivå	27
3.15 Forenklet analyse av velferdsonder	28
3.16 Særskilte analyseprosjekter?	29
3.17 Stikkordsregister gjør det lettere å finne fram	30
3.18 Engelsk sammendrag ville gjøre Sosialt utsyn interessant også utenfor Skandianvia	30
3.19 En kort-versjon av Sosialt utsyn setter store krav til lay- outen	30

KAPITTEL 1

FORMÅLET MED SOSIALT UTSYN

1 FORMÅLET MED SOSIALT UTSYN

1.1 Sosialt utsyn skal gi et oversiktlig bilde av folks levekår

Svært kort kan en si at dagens målsetting med Sosialt utsyn er å gi et oversiktlig og allsidig bilde av befolkningens levekår ut fra den offentlige statistikk som er tilgjengelig.

Dette innebærer at vi ønsker å gi en samlet og mest mulig fullstendig beskrivelse av levekårssituasjonen i Norge: levekårsnivået og levekårsfordelingen blant de ulike befolkningsgrupper, samt hvordan levekårene har utviklet seg i de siste årene.

Levekårsperspektivet har alltid vært et vesentlig trekk ved Sosialt utsyn, men har fått en sterkere plass i målformuleringen de seinere årene. Første gang Sosialt utsyn ble gitt ut, i 1974, var publikasjonen i større grad rettet mot å gi en "oversikt over og sammenheng i sosial- og personstatistikken". Dette står imidlertid ikke i motsetning til dagens mål om å utgi en levekårspublikasjon. Men det betyr at de temaer vi tar opp i dag er mer bevisst valgt ut fra hvor vidt de sier noe om folks levekår.

På den annen side er Sosialt utsyn også i dag en veiviser til sosial- og personstatistikken ut fra de data og statistikkpublikasjoner vi bruker og for øvrig henviser til. I dag er dette imidlertid mer en bi-målsetning ved Sosialt utsyn.

1.2 Sosialt utsyn henvender seg til det brede publikum

De målgrupper Sosialt utsyn retter seg mot - og den form vi bruker for å nå disse målgruppene (beskrives seinere) - er vesentlig for innholdet og opplegget av Sosialt utsyn.

Vi vil derfor si noe om publikasjonens målgrupper før vi tar for oss andre sider ved publikasjonen. I Sosialt utsyn 1983 gikk det ikke klart fram i innledningen hvilke målgrupper vi rettet oss mot. Likevel

FORMÅLET MED SOSIALT UTSYN

mener vi at det ut fra utformingen av denne boka var tydelig at de viktigste målgruppene for Sosialt utsyn er det brede publikum som er interessert i samfunns- og levekårsspørsmål, men som fra før ikke nødvendigvis har spesiell kjennskap til de temaer vi tar opp i Sosialt utsyn. Dette er i første rekke elever og studenter ved de videregående skolene, høyskolene og universitetene, journalister og andre informasjonsmedarbeidere, politikere på statlig- og fylkeskommunalt plan, samt ansatte i ulike typer organisasjoner og i stats-, fylkes- og kommuneadministrasjonen. Selvsagt ønsker vi også at samfunnsforskere og andre som til daglig arbeider med levekårsspørsmål får utbytte av publikasjonen. Ikke minst vil den for disse gruppene kunne gi en bred orientering om de statistiske opplysninger som finnes og de kilder som er tilgjengelige.

I arbeidet med 1983-utgaven ble det fra redaksjonens side klart at vi ikke ønsker at Sosialt utsyn skal være noen forskningspublikasjon, dvs. en bok hvor bare de siste og de mer avanserte modeller innen samfunns- og levekårsforskning blir presentert. Slikt stoff mener vi er altfor tungt og vanskelig tilgjengelig for de fleste, unntatt for den lille eksklusive gruppen som er spesielt godt informert på disse områdene. Redaksjonen synes ikke det hovedsakelig er disse vi skal lage Sosialt utsyn for. Dessuten er vi redde for at det kan bli vanskelig å oppfylle målsettingen om å gi et allsidig og oversiktlig bilde av befolkningens levekår på den måten. Det er minst like spennende og utfordrende å lage et Sosialt utsyn i folkeopplysningens ånd, som en forskningspublikasjon som bare når fram til et lite mindretall.

De mer teoretiske og avanserte modeller innen levekårsforskningen bør først og fremst presenteres i de ulike samfunnsvitenskapelige tidsskriftene, som for eksempel Tidsskrift for samfunnsforskning.

1.3 Formen henger nøye sammen med målgruppa vi retter oss mot

Ut fra hvilke målgrupper vi mener er mest aktuelle for en publikasjon som Sosialt utsyn, valgte vi for 1983-utgaven å legge større vekt enn tidligere på at innholdet i boka skulle framstilles på en enkel og lettfattelig måte. Dette skulle gjelde både for tekst, tabeller og figurer. I redigeringen av 1983-utgaven fant vi det nødvendig å forenkle både språk og innhold til en viss grad - uten at boka dermed skulle bli en

FORMÅLET MED SOSIALT UTSYN

lettvekter eller en intetsigende publikasjon som omtrentliggjør stoffet.

Sosialt utsyn er allerede i dag en stor og tykk bok. De framtidige utgaver bør neppe øke mengden av stoff vesentlig. Skal vi skrive for det brede publikum er det sannsynligvis de generelle trekk ved levekårene vi må konsentrere oss om, men kanskje må vi etter hvert kutte ned på antall temaer, og behandle det vi tar opp noe grundigere. Men må fortsatt legge stor vekt på at innholdet er av interesse for en større gruppe, og at språket er forståelig.

Også bruken av figurer og tabeller, må være slik at de illustrerer innholdet på en enkel måte. Dessuten bør farger og lay-out brukes enda mer bevisst enn i dag til å gjøre publikasjonen interessant og tiltrekkende å lese og se på. Det nytter lite i lengen om både innhold og språk er godt dersom det visuelle inntrykket er kjedelig, dersom vi skal nå ut til grupper som fra før ikke har kjennskap til Sosialt utsyn. Sannsynligvis bør det satses langt mer på den lay-out-messige siden ved Sosialt utsyn i tida framover.

1.4 Analysene må nå fram til leserne

Sosialt utsyn er i første rekke en beskrivende publikasjon. Men boka inneholder også en del analyse, og i de siste utgavene av Sosialt utsyn er det lagt mer vekt på å få med analyse enn tidligere. Analysene går ofte på om de ulike målene vi bruker er relevante levekårsindikatorer. Denne type analyser er viktige å ha med fordi det finnes en hel rekke mål som kan være aktuelle å bruke, fordi det ofte kan være vanskelig å finne fram til de beste levekårsindikatorerne, og fordi levekårsindikatorer ofte er vanskelige å tolke, og lett fører til feiltolkninger.

Vi har hatt mindre av diskusjoner og analyser av det konkrete innholdet i de ulike kapitlene. Det er mulig vi i framtida bør legge større vekt på å få med mer av dette.

På den annen side må analysene og framstillingene av disse ses i lys av målsettingen og målgruppene til Sosialt utsyn. Det er ingen grunn til å ta med mer analyse dersom denne analysen ikke er av generell interesse og kan framstillies på en enkel og lettfattelig måte.

FORMÅLET MED SOSIALT UTSYN

1.5 Tidsserier forteller om levekårenes utvikling

En stor del av reaksjonene på 1980-utgaven av Sosialt utsyn var ønsker om flere tidsserier. Dette prøvde vi å rette oss etter i 1983-utgaven, og klarte å komme et stykke på vei.

Sosialt utsyn gir hovedsakelig et øyeblikkshilde av levekårenes nivå og fordeling. Bruk av tidsserier er en forholdsvis enkel måte å utdype dette bildet på, det kan gi god informasjon om levekårenes utvikling og forståelse for dagens levekårsnivå. I tillegg kan tidsserier bidra til interessante analyser. Det bør derfor være et mål for de kommende års Sosialt utsyn å videreutvikle bruken av tidsserier.

1.6 Forbedring - ikke bare oppdatering

Sosialt utsyn skal heretter utgis hvert 4. år, neste gang i 1987. Det er både et mål og et ønske å lage et nytt og bedre Sosialt utsyn for hver gang. Sosialt utsyn må avspeile den utvikling som foregår og de spørsmål som er aktuelle innenfor norsk levekårsdebatt. Derfor må aldri en utgave av Sosialt utsyn bare blir en oppdatering av forrige utgave, hvor det går rutine i arbeidet. På den annen side er det heller ikke nødvendig å forandre på innholdet bare for forandringens skyld. Men ennå er det et stykke igjen før det bildet vi gir av det norske folkets levekår i Sosialt utsyn fullt ut oppfyller de mål vi har satt oss.

Det er imidlertid også viktig at det er kontinuitet i levekårsbeskrivelsene i Sosialt utsyn, slik at leserne kan kjenne seg igjen fra utgave til utgave, og slik at det er mulig å få opplysninger om hva nytt som har skjedd på et område som ble belyst i forrige utgave.

Det kan på denne måten oppstå konflikt mellom kontinuitet og fornyelse i opplegget av nye utgaver.

K A P I T T E L 2

ORGANISERINGEN AV ARBEIDET MED SOSIALT UTSYN

2 ORGANISERINGEN AV ARBEIDET MED SOSIALT UTSYN

2.1 Ingen store organisasjonsmessige endringer med det første

I de tre siste utgavene av Sosialt utsyn er de enkelte kapitlene skrevet på fagkontorene, mens redaksjonen har vært lagt til Sosiodemografisk forskningsgruppe. Det er uklart om dette kommer til å bli måten å organisere arbeidet på i tiden framover. Fra begynnelsen av var arbeidet lagt opp på en noe annerledes måte: 1974-utgaven av Sosialt utsyn ble utarbeidet av en prosjektgruppe med tilknytning til Sosiodemografisk forskningsgruppe. Gruppens medlemmer var til dels "ulånt" fra fagkontorene. Prosjektgruppen hadde et nært samarbeid med fagkontorene, men sto likevel for størsteparten av arbeidet med publikasjonen. I de tre utgavene fra 1977, 1980 og 1983 har innhold og opplegg i kapitlene blitt fastlagt i samarbeid mellom fagkontorenes representanter og redaksjonen i Sosiodemografisk forskningsgruppe. Fagkontorene har i det vesentligste vært ansvarlige for tilrettelegging av data og skriving av kapittelutkast, mens redigeringen og samordning er blitt gjort i Sosiodemografisk forskningsgruppe. Denne delingen av arbeidet har gitt fagkontorene mulighet til å arbeide med analyser og til å få publisert dette i en form og i en publikasjon som rekker ut til svært mange.

Redaksjonen i Sosiodemografisk forskningsgruppe har i tillegg til arbeidet med Sosialt utsyn også drevet med studier av levekårenes helhet. Disse studiene har vært et viktig grunnlag for den videre redigeringen og orienteringen som arbeidet med Sosialt utsyn har fått. Selv om det idag både kan stilles spørsmål ved om redaksjonen av Sosialt utsyn skal ligge i Sosiodemografisk forskningsgruppe, om det skal være en fast redaktør, og om arbeidet med kapitlene skal gjøres på fagkontorene, bør det være helt klart at det vanskelig kan lages noe godt Sosialt utsyn - ut fra dagens målsetting - dersom ikke redaktøren/redaksjonen har en viss kjennskap til helhetlige levekårsstudier. Videre ville det være svært uheldig å skifte redaktør og/eller redaksjon for hver utgave. Det er nødvendig med en viss kontinuitet i arbeidet for å ta vare på de mange positive og negative erfaringene en får i løpet av en så langvarig arbeidsprosess som en utgave av Sosialt utsyn er.

ORGANISERINGEN AV ARBEIDET MED SOSIALT UTSYN

Dersom fagkontorene ikke lenger skulle ha forfatteransvar for kapitlene, ville dette likevel føre til at en god del ressurser måtte tas fra fagkontorene, i form av innhenting og tilrettelegging av data, utkjøring av tabeller, gjennomlesing av manus etc. Slike organisasjonsmessige forandringer bør imidlertid planlegges nøye i et samarbeid mellom Byråets ledelse, de berørte fagkontorer og Sosiodemografisk forskningsgruppe. Det kan derfor ikke blir aktuelt å gjennomføre slike store organisasjonsmessige forandringer med 1987-utgaven av Sosialt utsyn.

I den resterende delen av dette notatet tar vi derfor utgangspunkt i at organiseringen mellom redaksjonen og fagkontorene forblir omtrent som idag. De organisasjonsmessige endringer som foreslås kan eventuelt gjøres innenfor disse rammene.

2.2 Ansvarsforholdene og arbeidsfordelingen må klargjøres

Med den nåværende organiseringen av Sosialt utsyn finnes det flere områder med uklar fordeling av ansvar og arbeidsoppgaver mellom fagkontorene og redaksjonen. Dette kan være en av årsakene til at enkelte kontorer synes det er en belastning å delta i arbeidet med Sosialt utsyn. Vi skal derfor forsøke å klargjøre enkelte sider ved disse ansvarsforholdene.

Sosialt utsyn gis ut av institusjonen Statistisk Sentralbyrå, ikke av noen enkeltpersoner innenfor Byrådet. Redaktøren har fått delegert ansvaret for å lage en publikasjon ledelsen i Statistisk Sentralbyrå kan stå inne for. Ut over dette har redaktøren og redaksjonen stor frihet. Det finnes ingen klart formulert instruks for Sosialt utsyn, men etter hvert har vi selv utarbeidet retningslinjer for formålet ved publikasjonen. Redaksjonen ber de enkelte fagkontorene bidra med kapitler på de levekårsområdene som fagkontoret jobber med. Bidragene føres opp på fagkontorenes arbeidsprogram og fastlegges som en del av disse. Det er fagkontoret som helhet, ved kontorleder, som har ansvar for at dette arbeidet blir gjort.

Selv om kontorleder overlater til en annen å være forfatter, og det dermed er denne forfatteren som har mest kontakt med redaktøren og redaksjonen, har kontorlederne også et faglig ansvar for arbeidet. Det må ikke bli slik at forfatteren er den som alene pålegges ansvar for at det blir levert et faglig holdbart produkt til rett tid til Sosialt utsyn.

Vi har tidligere sett at enkelte kontorledere har deltatt svært lite i prosessen omkring Sosialt utsyn - og knapt sett kontorets bidrag før det er ferdigtrykt i Sosialt utsyn. Noe av årsaken kan være at redaksjonen

ORGANISERINGEN AV ARBEIDET MED SOSIALT UTSYN

har vært lite flink til å påpeke kontorledernes ansvar og dessuten har samhandlet mest med forfatteren. I tillegg har fagkontorene så mange andre oppgaver at kontorleder kan ha knapt med tid til å ta del i arbeidet med Sosialt utsyn. Det tidspress vi vanligvis kommer i under produksjonen av Utsynet har nok også bidratt til at det har blitt for lite tid til kontakt. Ofte har redaksjonen fått inntrykk av at arbeidet med Sosialt utsyn oppfattes som en ekstra byrde og en plikt for et fagkontor, og at det derfor er lite populært hos noen av kontorlederne. På den annen side gir dette arbeidet kontoret en god sjanse til å få presentert det de arbeider med på en populær og lettfattelig måte som når ut til et bredt publikum.

Mye tyder også på at i alle fall en del av forfatterne er langt mer positivt innstilt enn en del av kontorlederne. Arbeidet for Sosialt utsyn kan være en av få muligheter de har til å arbeide med analyser. Forfatternes arbeidssituasjon kan imidlertid være vanskelig. Dette kommer vi tilbake til seinere.

2.3 Redaktøren har stor frihet i redigeringen av kapittelutkastene

I Sosiodemografisk forskningsgruppe har oppfatningen vært at når forfatterne har levert det ferdige kapittelutkastet til redaksjonen, må redaktøren ha stor frihet til å redigere, endre, rette og skrive om utkastet dersom hun mener dette er nødvendig for helheten i Sosialt utsyn, og for å gi boka en lettfattelig form. Alle endringer skal imidlertid være faglig forsvarlige, og bør skje i samråd med forfatterne.

I siste instans er det redaktøren som skal stå ansvarlig overfor Byråets ledelse. Hun må derfor ha rett til å forme utkastene slik at de går inn i en større sammenheng og slik at de gir uttrykk for formålet med Sosialt utsyn. Redaktørens frihet til å foreta inngrep har stort sett vært akseptert, og har i beste fall ført til et positivt samspill med forfatteren og en god tilpasning av enkeltkapitlene innenfor Utsynets rammer. Inngrepene har imidlertid også skapt en rekke konflikter i forhold til forfatterne som mener at deres kapittel er blitt endret for mye. Noen av disse konfliktene kan skyldes at vi i siste utgave brukte forfatternavn ved hvert kapittel, andre kan skyldes uenighet i framstillingsmåter eller at formålet ved Sosialt utsyn og ansvarsforholdene har vært noe uklare.

2.4 Forfatternavn gir ingen eiendomsrett

I 1983-utgaven brukte vi for første gang forfatternavn ved kapitlene. Årsaken til dette var at vi gjerne ville honorere forfatterne for deres innsats, samtidig som vi mener at å skrive et kapittel til Sosialt utsyn krever et så kvalifisert arbeid at man burde få godkjent dette i en seinere bedømmelse ved for eksempel jobbsøknader.

Nå har også redaktøren lagt ned en god del arbeid i redigeringen av kapitlene. Hvor mye arbeid som redaktøren har gjort varierer fra kapittel til kapittel. Dette er imidlertid en del av oppgavene vedkommende har som redaktør, derfor ble dette ikke fremhevet på samme måte. Det var tross alt forfatterne som gjorde størsteparten av arbeidet.

Ved å bruke forfatternavn var det likevel ikke meningen å gjøre Sosialt utsyn om til en publikasjon satt sammen av flere inbyrdes uavhengige artikler. Ansvar og myndigheten til å forme sluttproduktet lå fremdeles hos redaktøren.

Men bruk av forfatternavn førte med seg flere uklarheter i forholdet mellom de berørte parter: Mellom fagkontoret og forfatteren, og mellom forfatteren og redaksjonen. Det kan hende at forfatterne på denne måten opplevde at det ble vanskeligere å godta de redaksjonelle endringene som ble gjort. Det var på dette tidspunktet vi fikk størst problemer med samarbeidet mellom redaktøren og forfatterne i arbeidet med 1983-utgaven. Det kan også hende at fagkontoret, ved kontorleder mente at de på denne måten ble mindre ansvarlige for å levere et ferdig kapittelutkast. Fra redaksjonens side var ingen av disse reaksjonene forventet. Men dette betyr at vi må vurdere nærmere om det skal brukes navn ved hvert enkelt kapittel ved neste utgave av Sosialt utsyn.

2.5 Tidsfristene ble laget for at de skulle overholdes

En av de viktigste erfaringene etter Sosialt utsyn 1983 og alle tidligere utgaver er at alle tidsfrister blir overskredet. Allerede i desember 1981 laget vi en detaljert tidsplan for alle kapitlene. I planen var det satt av god tid til to utkast til disposisjoner og to kapittelutkast. Både til disposisjonen og til selve skrivearbeidet ble det også avsatt tid til flere kommentarrunder. Dessuten var det meningen at

ORGANISERINGEN AV ARBEIDET MED SOSIALT UTSYN

redaksjonen skulle ha rikelig med tid til redigeingsarbeidet til slutt.

Tidsplanene ble laget slik at det var minst mulig overlapping mellom kapitlene i den tiden redaksjonen tok størst del i arbeidet. I hovedsak var det likevel tilgang til data og situasjonen på kontorene som fikk størst betydning for den tidsplanen en kom fram til. Alle forfatterne skulle ha levert sitt bidrag innen januar/februar 1983, de fleste innen utgangen av 1982. Tidsplanene ble godkjent av fagkontorene uten særlige endringer.

Når alle tidsplanene sprakk, noen med inntil flere måneder, kan dette skyldes en kombinasjon av flere årsaker:

- Tidsfristene var for lange
- Fagkontorene har for mye å gjøre
- Fagkontorene disponerer ressursene slik at det er vanskelig å innpasse arbeid som tar for mye tid
- Det var i fagkontorenes planer avsatt for lite tid til arbeidet med Sosialt utsyn i forhold til det som faktisk gikk med.

Med lange tidsfrister er det ofte lett å utsette arbeidet noe, fordi det ikke får noe "hastesak"-preg. Å skrive et kapittel til Sosialt utsyn krever både konsentrasjon og bearbeiding av stoffet - noe som kan være vanskelig å få til når telefonene kimer og det er mye annet arbeid som skal gjøres innenfor en kortere tidsperiode. Med den arbeidsmengden som enkelte fagkontorer har, kan det også være vanskelig å avsette mye sammenhengende tid til en enkelt arbeidsoppgave.

2.6 Nødvendig med kortere tidsfrister?

Å skrive et kapittel til Sosialt utsyn tar gjennomsnittlig rundt 350 timeverk. Dersom timeverkene oppstykkjes altfor mye kan det godt være at en vil bruke mye mer tid - i og med at en er mindre effektiv når en stadig kommer ut av konsentrasjonen og på nytt må sette seg inn i den tenkemåten som er nødvendig for skrivingen.

Det kan også hende at tidsfristene på kapitlene bør settes strammere, slik at det er nødvendig å arbeide mer konsentrert i en kortere periode uten å kunne skyve tidsfristene foran seg. Det er mulig at dette kan endre arbeidsforholdene ved fagkontorene ved at man er nødt til å avsette mer konkret og sammenhengende tid til å arbeide med Sosialt utsyn.

En annen mulighet vi bør overveie er om det går an å dele arbeidet

ORGANISERINGEN AV ARBEIDET MED SOSIALT UTSYN

opp i flere og mindre etapper, slik at både forfatter, fagkontor og redaksjon får flere "kontrollposter/milepeler" der forsinkelsen kan innhentes eller planer kan korrigeres. Det kan også tenkes at vi bør sette av faste datoer for "etappemøter", der fagkontor og redaksjon drøfter det delproduktet som er forutsatt ferdig: disposisjon, tabeller, 1. utkast osv.

Det ser ut til å være svært nødvendig å komme fram til en bedre organisering av tid, arbeid og ressurser enn den vi har hatt tidligere for de kommende utgavene av Sosialt utsyn, slik at ikke belastningen for fagkontorene blir for stor. Men også av hensyn til redaksjonens arbeid må en finne bedre måter å organisere tid og ressurser på. Tidsplanene for produksjon av publikasjonen er svært lite fleksibel, og små forsinkelser i manuskriptlevering fører til lange utsettelse av det ferdige produktet. For 1983-utgaven var det redaksjonens arbeidstid som ble salderingspost da alle andre tidsfrister ble overskredet. På denne måten ble redaksjonens arbeid i altfor stor grad preget av at det hele skulle skje svært hurtig. Det er ingen tvil om at dette både gikk utover kvaliteten på arbeidet som ble utført og mulighetene til å få til en god nok kommunikasjon med forfatterne og andre berørte parter.

2.7 Forfatterne må få mulighet til å arbeide i fred

Som tidligere nevnt har ikke alle forfatterne like gode betingelser for arbeidet med Sosialt utsyn på sine fagkontorer. Dette er med på å gjøre arbeidet deres vanskeligere enn nødvendig. Generelt opplever forfatterne at de har for liten tid til å skrive, og at den tiden de har er altfor oppstykket og av for kort varighet til å få den nødvendige inspirasjon og konsentrasjon.

Selv om vi har oppfordret kontorene til å gi forfatterne mer sammenhengende tid til skrivingen, er det ikke alltid like lett å kombinere med det løpende arbeid på kontorene, som ofte må skje innenfor korte tidsfrister.

På det aller siste møtet med forfatterne, hvor vi tok opp og diskuterte de erfaringene vi hadde etter arbeidet med 1983-utgaven av Sosialt utsyn, ble det fremmet forslag om at forfatterne burde bli fristilt fra det løpende arbeidet på kontorene i enkelte perioder mens de skrev for Sosialt utsyn, og at de i denne tiden også hadde en fysisk annen

ORGANISERINGEN AV ARBEIDET MED SOSIALT UTSYN

arbeidsplass slik at de kom bort fra telefoner, henvendelser etc.

Det ser ut til at dersom forfatterne skal få tilstrekkelig arbeidsro må de unntas fra det løpende arbeidet i perioder, gjerne i noen uker av gangen. Det er ikke forsvarlig at arbeidet med Sosialt utsyn - et av de såkalte flaggskip - stadig blir nedprioritert. Dette må både Byråets ledelse og kontorledelsen ta konsekvensen av, slik at ikke forfatternes ulike arbeidsoppgaver konkurrerer med hverandre i en grad som ikke tjener noens sak.

Å la forfatterne få en fysisk annen arbeidsplass i dette tidsrommet er en god ide, men kan kanskje bli praktisk vanskelig å gjennomføre. Men dersom forfatterne kunne sitte og skrive i nærheten av redaksjonen ville dette umiddelbart lette samarbeidet mellom oss. Om flere forfattere er i denne situasjonen samtidig, noe som burde være sannsynlig siden de fleste kapitler skrives omtrent i samme tidsrom, ville forfatterne kunne gi hverandre inspirasjon og oppmuntring. I tillegg kunne en også få en bedre sammenheng mellom de enkelte kapitlene og levekårsområdene.

2.8 Layout og figurer er viktige sider ved helhetsinntrykket

Formålet ved Sosialt utsyn er å gi et oversiktlig og allsidig bilde av befolkningens levekår. De målgrupper boken retter seg mot er et nokså bredt publikum. Derfor er det nødvendig å gi boken en lettfattelig framstilling. Dette gjelder ikke bare språket vi bruker - også den visuelle framstillingen må følge opp dette idealet.

For 1983-utgaven av Sosialt utsyn ble det brukt svært små ressurser for å få til en publikasjon med en tiltrekkende layout. For en så lav sum som kr. 5 000,- fikk vi en tegner til å lage forside og humoristiske tegninger til hvert kapittel. Alle de andre figurene ble laget på trykningskontoret - og til tross for liten tid og mangel på hjelpemidler ble resultatet fint. Selve oppsettet av sidene ble gjort på trykkeriet. Det betyr at det layoutmessige ble overlatt til tilfeldighetene - avhengig av om det trykkeriet som ble valgt hadde noen form for layoutmessig ekspertise.

Nå kan det virke temmelig meningsløst å arbeide for å få til et lettfattelig og lett tilgjengelig språk og innhold dersom det ikke følges opp med god layout, tegninger, figurer og farger som understreker og framhever tilgjengeligheten. Ikke minst er det viktig for en publikasjon

ORGANISERINGEN AV ARBEIDET MED SOSIALT UTSYN

som Sosialt utsyn - som nettopp er ment å nå ut til et publikum som ikke nødvendigvis kjenner til statistikk og levekårsspørsmål på forhånd.

Det er bemerkelsesverdig at Statistisk Sentralbyrå overhodet ikke har satset mer for å få til mer lett tilgjengelig og utseendemessig tiltrekkende publikasjoner. Særlig burde de såkalte "flaggskipene" - Økonomisk utsyn, Sosialt utsyn og Miljøstatistikken - få bruke noe mer ressurser til å lage visuelt gode publikasjoner. Dette er tross alt publikasjoner som selges i mange tusen eksemplarer og som dermed er viktige kanaler for markedsføringen av Byråets produkter. Flere av de andre OECD-landene som utgir sosiale rapporter har en helt annen politikk på dette området. Her legges det stor vekt på publikasjonenes utseende og leserapell, ikke minst ser vi dette i det amerikanske Social Indicators.

2.9 Trykkeprosessen bør kortes inn

Trykkingen av Sosialt utsyn har foregått utenfor Byrået. Trykkeprosessen har vanligvis tatt rundt 6 måneder, dersom ikke noen uforutsette hendelser har forsinket det ytterligere.

Det hadde vært ønskelig å gjøre trykkeprosessen kortere enn den er i dag. Det kan hende dette er vanskelig. Siden selve trykkingen skjer hos et eksternt trykkeri er dette sannsynligvis den delen av arbeidet med Sosialt utsyn som det er vanskeligst å regulere fra Byråets side

På den annen side skjer all korrekturlesing i Byrået, og her kan det være mulig å spare inn noe tid. 1980-utgaven av Sosialt utsyn hadde fire korrekturrunder, 1983-utgaven tre korrekturrunder, hvorav den siste var en blåkopi som bare var innom korrektoren på Kongsvinger og redaksjonen til gjennomsyn. De andre korrekturere ble også kontrollert av forfatterne på fagkontorene.

Det ser ut til at det er lite tid som kan spares hos korrekturgruppa på Kongsvinger. Erfaringen fra 1983 er at de jobber svært raskt. Den delen av korrekturen som tok mest tid var i første rekke forfatternes/fagkontorenes kontroller, og til dels også forsendelsen mellom Kongsvinger og Oslo og tilbake igjen til trykkeriet.

En bør i framtida unngå at korrekturutkast blir liggende på fagkontorene i dagevis. Forfatternes arbeid med korrekturen tar relativt kort tid og må kunne gjøres umiddelbart. På dette tidspunktet i prosessen var det helt klart for alle at det hastet å få boka ferdig.

Postgangen kan det være vanskelig å gjøre noe med, unntatt å sørge

ORGANISERINGEN AV ARBEIDET MED SOSIALT UTSYN

for at posten ikke blir liggende for lenge.

Et tredje moment som medførte at trykkeprosessen ble unødvendig lang var at trykkeriet også hadde ansvar for layouten.

Vi hadde på forhånd gitt uttrykk for at vi ønsket mye luft på sidene, men vi visste ikke noe om hvordan sidene ble seende ut før trykkeriet hadde satt dem opp. Misnøye med oppsettet førte til flere ombrekkinger, og ekstra forsinkelser. Slike eksemper viser nødvendigheten av egen layout-ekspertise i Byrået. En får sjelden det beste visuelle resultatet når en bare er avhengig av trykkerienes ekspertise på dette feltet.

KAPITTEL 3INNHODET I SOSIALT UTSYN

3 INNHOLDET I SOSIALT UTSYN

3.1 Innholdet i Sosialt utsyn bestemmes av hva vi forstår med levekår

Formålet med Sosialt utsyn er å gi et oversiktlig og allsidig bilde av befolkningens levekår, ved å se på levekårsnivået, levekårsfordelingen blant de ulike befolkningsgrupper og hvordan levekårene har utviklet seg over tid. Dette er et temmelig ambisiøst formål. Hva vi legger i begrepet levekår er dermed avgjørende for hva slags innhold Sosialt utsyn skal ha.

Det finnes ingen god teoretisk definisjon av levekår. Begrepet er svært vidt, og må inneholde en rekke emner. I Sosialt utsyn har vi valgt å forstå levekår ut fra de kollektive forestillinger som finnes om dette begrepet, og vi baserer oss på en kvantitativ beskrivelse ved hjelp av tilgjengelig statistikk. Forestillingene om levekår og hvilke levekårs-spørsmål som er mest sentrale varierer noe over tid, slik at vi hele tiden må tilpasse innholdet i Sosialt utsyn til dette. Det betyr at bare en oppdatering fra ett år til ett annet ikke er noen god løsning når vi ønsker å lage et Sosialt utsyn som er aktuelt og som tar opp viktige deler av levekårsdebatten.

På den annen side vil innholdet i Sosialt utsyn også være bestemt av de data som finnes tilgjengelig. Viktige sider av befolkningens levekårssituasjon vil vi ikke kunne si noe om - enten fordi det ikke finnes relevante data, eller fordi det ikke er mulig å finne tallmessig uttrykk for dem.

Som oppslagsbok i levekår har Sosialt utsyn den svakhet at vi ikke uten videre kan gi svar på spørsmål av typen: "Er levestandarden høy i Norge?" Våre data gir bedre svar på manglene ved folks levekår enn innholdet i dem. Vi måler hvor mye eller hvor lite utdanning de ulike befolkningsgrupper har, men kan si lite om kunnskapsmengden blant folk. Vi har opplysninger om hvilke sykdommer som er mest utbredt, men kan likevel ikke gi et godt nok bilde av helsesituasjonen i befolkningen.

Det vil være mange og delte meninger om hvilke krav som bør stilles til en kartlegging og beskrivelse av befolkningens levekår. De fleste definisjoner vil nok trekke inn flere sider enn de som er belyst i Sosialt utsyn. Vi har imidlertid måttet holde oss innenfor de muligheter som finnes med den statistikk som er tilgjengelig i dag.

3.2 Levekår omfatter både velferd og livsstil

Innenfor disse rammene mener vi at begrepet levekår omfatter både befolkningens velferd og livsstil.

Velferdsbeskrivelser vil vi kalle beskrivelser av livssituasjoner som klart kan rangeres etter hverandre, der det er en allmenn forståelse for at noe er bedre enn noe annet. For eksempel er det bedre å være frisk enn syk, og det er bedre å være rik enn fattig.

Livsstilsbeskrivelser vil vi kalle beskrivelser av livssituasjoner som ikke like klart kan rangeres etter hverandre og hvor det ikke er allmenn enighet om at en situasjon er bedre enn en annen. Livsstil er derfor i stor grad et spørsmål om valg for den enkelte person eller gruppe. For eksempel velger noen å feriere i Norge, mens andre velger å reise utenlands.

Nå er det en temmelig flytende overgang mellom velferds- og livsstilsspørsmål, og ofte kan det være vanskelig å skille mellom dem. Helheten av velferds- og livsstilsspørsmål har vi valgt å kalle levekår.

3.3 Sosialt utsyn dekker de viktigste sidene ved våre levekår

Allerede de to komponentene velferd og livsstil viser at levekår ikke er noe endimensjonalt begrep. Men også hver av disse komponentene har flere dimensjoner: en kan være rik og syk, ha god utdanning og være ensom. Gjennom internasjonalt samarbeid er en kommet frem til en gruppering i hoveddimensjoner, eller "områder" av levekår.

De to siste utgavene av Sosialt utsyn har tatt opp 11 levekårsområder: Arbeid, helse, mellommenneskelig kontakt og sosialt fellesskap, utdanning, inntekt, privat forbruk, boforhold, fritid og ferie, kulturell- og politisk deltaking og kriminalitet. I tillegg har vi beskrevet de ulike demografiske trekk ved befolkningen. Sist, men ikke minst, har vi forsøkt å gi en samlende beskrivelse av velferden til de ulike grupper: Hvem har høy velferd, og hvem har det dårlig. Dette blir beskrevet i et seinere avsnitt.

De 11 levekårsområdene vi beskriver i Sosialt utsyn er valgt ut fra en allmenn forståelse for at dette er områder som er viktige for levekårene

INNHALDET I SOSIALT UTSYN

i dagens samfunn. Men områdene er også valgt fordi de er erkjent som viktige levekårsområder av internasjonale organer som FN og OECD.

Vi mener at av gjennom disse områdene burde kunne få til en rimelig bra dekning av folks levekår.

Vi har ikke fått noen reaksjoner som tyder på at det er levekårsområder som savnes i Sosialt utsyn. Men enkelte av de utenlandske publikasjonene har også spesifisert områder som fysisk miljø, transport, ernæring og mer om det offentliges investeringer og det offentlige forbruk på de ulike levekårsområdene, mens slike forhold, i den utstrekning de er dekket hos oss, går inn under de 11 områdene vi har spesifisert. Vi burde derfor etter hvert vurdere om det er grunn til å utvide det antall levekårsområder vi behandler i Sosialt utsyn, og om enkelte av de temaene vi tar opp i dag med fordel kan sløyfes eller slås sammen med andre.

3.4 Ikke alle levekårsområder betyr like mye for folk

Det sier seg selv at ikke alle levekårsområder er like viktige. Det kan variere noe fra person til person hvilke områder som vedkommende synes har størst betydning for ens levekår, men stort sett vil det være enighet om at helse har større betydning for hvordan en lever enn graden av politisk aktivitet.

Slik som Sosialt utsyn er inndelt i dag får alle de 11 levekårsområdene like stor verdi. Vi gjør ingen forsøk på å rangere ett område foran et annet. Vi har for eksempel ikke noe grunnlag for å si at god helse er viktigere enn høy inntekt, eller at gode boforhold betyr mer for levekårene enn lang utdanning. Slike prioriteringer ville nok de enkelte individer gjøre dersom de skulle gi en total vurdering av sin levekårssituasjon. I tillegg til at de ulike levekårsområder har forskjellig betydning for de enkelte personer vil også de forskjellige sider ved levekårene få ulik viktighet og betydning i forskjellige perioder av livet. Mange synes nok at økonomien eller boforholdene ikke er viktigst så lenge en er under utdanning og bor alene. Da har en kanskje forventninger om å få en jobb som kan gi god inntekt og muligheter til å skaffe seg en god bolig. Når en er mer etablert med barn og familie er det derimot langt viktigere å ha god inntekt og gode boforhold. Ofte er det også slik at en tar de godene en har for gitt helt til en mister dem. Som unge tar vi ofte god helse som en selvfølge, mens dette ikke er like naturlig når vi blir

INNHOLODET I SOSIALT UTSYN

eldre.

Det finnes en rekke slike problemer som gjør at vi ikke har vurdert de enkelte levekårsområder mot hverandre i Sosialt utsyn. En enkel måte å gi en slik vurdering av levekårsområdene på er å la noen områder få betydelig mer omtale og plass enn andre, eller vi kunne slå sammen to eller flere områder. Foreløpig har vi ikke gått inn på dette, men det kan være vi bør endre områdeinndelingen dersom levekårssituasjonen hos befolkningen forandrer seg vesentlig.

3.5 Både innhold og problemstillinger påvirkes av tilgangen til data

De data som finnes er i stor grad med på å bestemme innholdet i Sosialt utsyn. Selv om vi ikke først og fremst lar dataene bestemme problemstillingene, men tvert imot tar problemstillingene først og ser deretter på hvilke data som kan brukes, er det likevel vanskelig å unngå at valget av problemstillinger påvirkes av datagrunnlaget. Det finnes ikke data for alle de problemstillinger som vi ønsker å belyse i Sosialt utsyn, slik at vi også av den grunn må tilpasse innholdet til hva som er mulig - ikke bare hva som er ønskelig å belyse. Problemstillinger vi gjerne ville vite mer om må vi kanskje la ligge. Det kan også være et problem at en del av de data vi bruker er relativt gamle og at situasjonen på noen områder har forandret seg etter at dataene ble samlet inn.

For eksempel brukte vi i 1983-utgaven data fra Helseundersøkelsen 1975. Om befolkningens helsesituasjon hadde forandre seg vesentlig i tidsrommet 1975-83 vet vi ikke med sikkerhet. Men det kan være mulig at vi beskriver en situasjon som er annerledes enn tilfellet er i dag når vi bruker data som er samlet inn for så lenge siden.

I 1983-utgaven så vi eksempler på at nyere data kan bli uaktuelle relativt raskt. Etter at data til Boforholdsundersøkelsen 1981 var samlet inn ble det foretatt større endringer i de økonomiske delene av boligpolitikken. Dermed satt vi igjen med et lite aktuelt og dermed mindre interessant materiale om de økonomiske sidene ved folks boforhold.

3.6 Oppbyggingen av kapitlene må være oversiktlig

Kapitlene i Sosialt utsyn er lagt opp slik at alle begynner med en kort og meget lettlest oversikt uten tabeller som gir et sammendrag av innholdet. I den øvrige teksten bruker vi enkle figurer og tabeller. De store og mer detaljerte tabellene følger i vedlegget etter kapittelteksten, men disse tabellene blir også kommentert i teksten. Helt til slutt er det en oversikt med referanser til annen statistikk og litteratur til samme emne.

Redaksjonen mener at dette er en rimelig bra måte å bygge opp kapitlene på. Det er nødvendig å ha et lettlest sammendrag aller først slik at lesere som bare ønsker en meget rask orientering om innholdet kan få denne oversikten. Videre mener vi at hovedteksten i kapitlene blir langt mer lettleste og oversiktlige dersom vi bare bruker enkle tabeller og figurer. Store tabeller bryter opp teksten i altfor stor grad. Vi valgte derfor å plassere disse i vedlegget bak. Siden det er begrenset hvor mye stoff som kan tas med under hvert av levekårsområdene i Sosialt utsyn, har vi også tatt med referanser til annen statistikk og litteratur som omhandler samme eller tilgrensende emner.

3.7 Standardisering gir oversiktlig, men kan begrense det faglige innholdet

Disponeringen av hovedteksten i kapitlene har flere ganger vært diskutert i redaksjonen. Skal kapitlene standardiseres mer enn de er i dag, slik at de blir mer like i inndeling og kategorisering, eller er en ytterligere standardisering uheldig for det faglige innholdet?

Hovedteksten er i dag relativt lite standardisert til tross for at 1983-utgaven er noe mer standardisert enn de tidligere utgavene av Sosialt utsyn. Felles for alle kapitlene i dag er at de aller først har et avsnitt som beskriver hva dette levekårsområdet betyr for våre levekår, som "Helse og levekår", "Arbeid og levekår" osv. Til slutt i hovedteksten er det et avsnitt der forholdene i Norge sammenliknes med de andre nordiske land på noen enkle variable. Noen standardisering av disposisjonen utover dette

INNHOLODET I SOSIALT UTSYN

har vi ennå ikke tilstrebet.

Med en ytterligere standardisering kunne vi identifisere viktige problemstillinger som er relevante for flere av kapitlene, eller vi kunne ta opp ulike gruppers situasjon på de ulike levekårsområder på en mer gjennomført måte enn det som blir gjort i dag, f.eks. forholdene for kvinner, barn, gamle, familier, individer og levekårene i tettbygde/spredtbygde strøk. En slik standardisering ville kunne bidra til å gjøre kapitlene mer oversiktlige i forhold til hverandre.

På den annen side kan en slik standardisering lett få et noe fantasiløst preg. Ikke alle levekårsområder passer like godt til en fast inndeling. Det kan også være problematisk å få data som passer til et slikt opplegg. I 1983-utgaven forsøkte vi å få med et avsnitt om bruk av offentlige ressurser for hvert kapittel, som "Ressurser i helsevesenet", "Ressurser til utdanningsformål" etc., men det viste seg at det var vanskelig å få gode data til alle kapitlene om dette emnet.

3.8 Sosialt utsyn kan ha plass til mer analyse

Sosialt utsyn er i første rekke en beskrivende publikasjon. Tidligere har vi framholdt at dersom vi skal ha med mer analyse, må dette være analyse som er av generell interesse og som kan framstilles på en enkel og lettfattlig måte. Redaksjonen mener likevel at det med fordel kan bli plass til mer analyse i Sosialt utsyn. Foreløpig har vi konsentrert analysen omkring å finne fram til relevante mål og drøftet deres verdi som levekårsindikatorer. Etter hvert bør vi også analysere problemstillingene i større grad enn hva som gjøres nå.

Noen av årsakene til at vi har tatt med lite slik analyse hittil er blant annet at vi ikke alltid har klart å finne en form på denne analysen som har gjort den lett tilgjengelig. Dette bør imidlertid lett kunne løses i samarbeid mellom redaksjonen og forfatterne hvis man bruker litt tid på å arbeide med formen. På den annen side må en regne med at analyse er plasskrevende og at mer analyse vil fortrenge en del av de emnene som tas opp i dag. Vi kan da bli stilt overfor spørsmålet om Sosialt utsyn skal inneholde mer informasjon om færre emner, eller mindre informasjon om mange emner. Det er mulig at vi da blir nødt til å velge det første alternativet for at Sosialt utsyn ikke skal bli altfor uinteressant for de grupper som på forhånd har noe kjennskap til levekårsforskning. På denne måten vil vi

INNHOLDET I SOSIALT UTSYN

også kunne variere emnevalget noe mer fra utgave til utgave. Mange kan innvende at dette vil gå utover kontinuiteten mellom utgavene. Vi må imidlertid ikke la kontinuiteten få så stor oppmerksomhet at vi ikke får med interessante analyser. Kravet om at Sosialt utsyn skal være en generell oversiktspublikasjon om status og utvikling i levekårene kan vi imidlertid ikke gi opp uten å definere og gjennomdrøfte en ny målsetting for hele publikasjonen.

3.9 Bruker vi relevante mål for levekår?

De analytiske innslag i Sosialt utsyn går som nevnt i stor grad ut på å finne fram til relevante mål og drøfte hvilken verdi disse har som levekårsindikatorer. Disse overveielserne kan bare i beskjeden grad refereres i teksten. I størst mulig grad har vi forsøkt å holde oss til indikatorer som er anerkjent og som er vanlig å bruke i offentlige sammenhenger. Vi har også basert oss på å bruke indikatorer som i størst mulig grad måler objektive tilstander, det vil si hva folk har, gjør og er. Mål som tar for seg de mer subjektive vurderinger av levekårene, som hva folk følger og synes, har vi hittil holdt oss utenfor. Ut fra disse vurderingene er det likevel ikke sikkert at de indikatorer vi bruker måler levekårene godt nok.

Det kan for eksempel diskuteres om trangboddhet, eller antall rom pr. person, sier så mye om folks boforhold, eller om en persons bruttoinntekt forteller nok om våre økonomiske levekår. I mange sammenhenger har vi opplagt problemer med å finne fram til forståelige mål som på en god nok måte kan brukes som levekårsindikatorer. Det er nødvendig at vi går enda grundigere gjennom en del av de målene som brukes i Sosialt utsyn og drøfter deres verdi som levekårsindikatorer før vi begynner å kjøre data for 1987-utgaven.

3.10 Bedre bruk av statistiske mål

Et annet forhold som også bør drøftes nærmere er bruken av statistiske mål.

Fordi Sosialt utsyn skal være lesverdig og forståelig for et bredt sammensatt publikum har vi bevisst unngått å bruke vanskelige statistiske mål - eller mål som er dårlig kjent av de fleste.

I svært stor grad har vi basert oss på et så enkelt mål som gjennomsnittet. Nå kan gjennomsnittet ofte være et dårlig statistisk mål, særlig i de tilfeller hvor det er stor spredning i fordelingen mellom individer eller grupper. I Sosialt utsyn 1983 brukte vi med stort hell et mål for spredning mellom desiler som uttrykk for fordelingen av inntekt. Det er mulig vi kan bruke spredningsmål i flere sammenhenger. Fordelinger av goder og onder kommer ikke fram på samme måte ved bruk av gjennomsnittet. Det kan også være at det er andre statistiske mål som med fordel kan brukes. Dette bør drøftes nærmere. Men det er ingen grunn til å ta i bruk kompliserte statistiske mål dersom vi tilnærmelsesvis får fram det samme på en enklere måte.

3.11 Vi må tilstrebe en større helhetsbeskrivelse og påpeke sammenhengen mellom levekårsområdene

Vi opplever levekårene våre som en helhet, det vil si at vi vurderer hvordan vi har det ut fra et samspill av en rekke faktorer, eller levekårsindiaktorer. I Sosialt utsyn, derimot, beskriver vi 11 ulike levekårsområder enkeltvis. Det finnes en rekke problemer forbundet med å beskrive de helhetlige levekårene, men etterhvert har en kommet langt i beskrivelsen av de enkelte levekårsområdene.

Likevel opplever vi det som et problem at vi i Sosialt utsyn i altfor stor grad gir et fragmentert bilde av levekårene. Det er klare sammenhenger mellom de ulike levekårsfaktorene og levekårsområdene, men disse er vanskelige å få fram i Sosialt utsyn. I 1983-utgaven brukte vi i noen grad henvisninger til andre kapitler når vi beskrev forhold ved levekårene som hadde tydelig sammenheng med andre levekårsfaktorer. Dette er imidlertid langt fra tilstrekkelig for å få til bedre helhetlige beskrivelser.

En mulighet for å bedre dette, og samtidig knytte sterkere

INNHOLDET I SOSIALT UTSYN

forbindelser mellom kapitlene, er å relatere de enkelte kapitlene noe mer til den helhetlige levekårsanalysen i innledningsskapitlet. De enkelte kapitlene ville da framstå som utdypinger av de enkelte levekårsområdene i denne helhetsanalysen.

Nå vil neppe alle levekårsområdene som tas opp i Sosialt utsyn bli omtalt i den helhetlige analysen i innledningsskapitlet. I 1983-utgaven konsentrerte vi oss om de fire velferdsområdene arbeid, helse, inntekt og sosial kontakt fordi disse kunne måles på ordinalnivå, i motsetning til de levekårsområdene som er mer livsstilsbetonte og bare kan måles på nominalnivå. Det hadde også betydning for utvelgelsen av de fire velferdsområdene at det fantes data for alle områdene i levekårsundersøkelsen, som gjorde det mulig å gjøre analyser på individnivå. De levekårsundersøkelsene som er dårlig dekket i levekårsundersøkelsen blir det derimot vanskeligere å få med i en slik helhetsanalyse.

Nå må imidlertid ikke dette være et stort hinder for at også disse områdene blir knyttet sterkere sammen med de andre kapitlene. Selv om de ulike typer data vi bruker i Sosialt utsyn er lite sammenliknbare må vi likevel kunne trekke forbindelser mellom kapitlene og påpeke hvor levekårsområdene og de ulike levekårsfaktorene samvarierer. Målet med Sosialt utsyn er å få til en helhetlig forståelse for det norske folkets levekår - ikke bare gode beskrivelser av de enkelte levekårsområdene.

3.12 Innledningsskapitlet - om levekårenes helhet

I de tre siste utgavene av Sosialt utsyn i 1979, 1980 og 1983 - har det vært et innledningsskapittel som har hatt som målsetting å gi en sammenfattende og oversiktlig helhetsanalyse av det norske folkets levekår: Hvilke grupper har gode levekår, hvem har det mindre godt og hvem har de dårligste levekårene. Videre ønsket vi å finne ut hvordan de ulike gruppene hadde det godt og hvordan de hadde det dårlig. Vi var spesielt interessert i å prøve å finne ut om det var tendenser til at de samme personer eller grupper hadde dårligere levekår på flere områder, og tilsvarende om de som hadde gode kår på et område også hadde en tendens til å komme godt ut på andre.

Hvordan vi skal angripe disse problemstillingene og hvilke metoder vi skal bruke er fremdeles det største uløste problemet med Sosialt utsyn. I de tre utgavene som har hatt et slikt kapittel, har vi brukt noe

INNHOLDET I SOSIALT UTSYN

forskjellige metoder. Selv om vi nok har kommet et stykke på vei mot målet, er det ennå svært langt igjen til vi kan si oss fornøyd med resultatet.

3.13 Bruk av ulike datakilder gjør det vanskelig å sammenlikne

Innledningskapitlet i 1977-utgaven tok utgangspunkt i en stor tabell hvor vi så på 21 ulike mål for levekår for en rekke befolkningsgrupper. Levekårsmålene var hentet fra ulike datakilder med ulike utvalg. Vi kunne derfor ikke sammenlikne på individnivå, fordi vi ikke vet om det er de samme personene som omfattes av de ulike levekårsmålene. Likevel ga denne tabellen en relativt god oversikt over befolkningens levekår på en rekke områder.

Tabellen fra 1977 ga nok også en bedre forståelse av de ulike befolkningsgruppers situasjon enn det oversikten over ulikheter i levekår fra 1980 gjorde. På den annen side ble tabellen ganske stor og de mange tallene gjorde den nok tungt tilgjengelig for mange lesere. I 1980 skrev vi om levekårene etter alder, kjønn og bosted, men uten å framstille eller visualisere dette i form av tabeller og figurer. Det gjorde det tyngre å se sammenhenger også på aggregert nivå.

3.14 Levekårsundersøkelsen gir oss mulighet til å sammenlikne på individ- nivå

Innledningskapitlet i 1983-utgaven kalte vi Velferdsproblemer i Norge. Ved bare å bruke data fra Levekårsundersøkelsen 1980 kunne vi sammenlikne på tvers av levekårsområdene, samtidig som vi holdt oss på individnivå. Vi hadde på denne måten muligheter for å se hvordan levekårsgodene og ondene fordelte seg mellom individene - om de var tilfeldig fordelt, eller om flere levekårsproblemer hopet seg opp hos noen personer eller grupper mens andre gikk fri. Dette ga oss den hittil beste muligheten vi har hatt til å gi en beskrivelse av helheten i levekårene.

3.15 Forenklet analyse av velferdsonder

Siden levekår er et vidt begrep som omfatter både velferd og livsstil, valgte vi å konsentrere oss om befolkningens velferd i dette kapitlet. Velferd, i motsetning til livsstil, dekker slike egenskaper som stort sett vurderes og rangeres på samme måte av de aller fleste mennesker innen samme kulturområde. Men fordi vårt begrepsapparat er bedre utviklet for negativ velferd enn for positiv velferd, og fordi vi har større interesse for dem som har dårlige levekår enn for dem som har særlig gode levekår, valgte vi bare å analysere det vi definerte som velferdsproblemer, -byrder og -plager ut fra en dikotomisering av velferdsmålene. Videre valgte vi å likestille de fire velferdsområdene vi brukte i analysen, helse, arbeid, inntekt og sosial kontakt. Det ble dermed like byrdefullt å ha dårlig velferd på ett av disse områdene som på hvilket som helst annet, og verre å ha to velferdsproblemer enn ett.

Disse forenklingene gjorde vår analyse av de helhetlige levekårene noe mangelfull og mindre nyansert enn hva vi hadde ønsket. Til tross for dette kunne vi dersom vi hadde hatt mer tid og ressurser til å utvikle teori og metoder for analyser av helhetlige levekår, kommet fram til et bedre resultat enn det vi gjorde i 1983. Hittil er det gjort svært få gode analyser av levekårenes helhet - som i stor grad skyldes at både teori- og metodegrunnlaget er for dårlig utviklet. Redaksjonen mener derfor at det videre arbeidet på dette området i stor grad må dreie seg om å videreutvikle teori og metode. Datagrunnlaget - levekårsundersøkelsene som nå blir gjentatt med tre års mellomrom - gir en relativt god dekning av våre viktigste levekårsområder. Med bruk av paneler blir det også mulig å følge individer eller grupper over tid.

For 1987-utgaven av Sosialt utsyn er kapitlet om levekårenes helhet tenkt lagt til Gruppe for planlegging og analyse. Årsaken til dette er at det der blir satt igang et større prosjekt om dette temaet allerede fra høsten 1985, og at det er naturlig å samordne denne ressursbruken med det arbeidet som skal gjøres for Sosialt utsyn. Videre har gruppen en god teknisk og praktisk insikt i bruken av levekårsundersøkelsene, siden det er de som produserer dem.

3.16 Særskilte analyseprosjekter?

Noen av de sosiale rapportene som gis ut i andre OECD-land har tatt i bruk særskilte analysekapitler for å behandle ett eller flere temaer langt mer grundig enn det som de finner plass til i de enkelte kapitlene. I disse spesialapitlene kan man for eksempel gå dypere i deler av et levekårsområde, det kan behandle levekårene for en eller et par befolkningsgrupper som ellers er dårlig representert i publikasjonen, som barns levekår eller levekårene til alderspensjonister eller funksjonshemmede, eller det kan ta opp særskilte temaer som er aktuelle i den offentlige debatten og/eller fordi det finnes nye og interessante data som en vil ha bedre fram. Selv om dette er spesielle analysekapitler burde det ikke være vanskelig å finne fram til en framstillingsform som gjør dem interessante og tilgjengelige også for det publikum som Sosialt utsyn i første rekke henvender seg til. Tanken om å lage et slikt kapittel har imidlertid vært lite framme hos den tidligere og nåværende redaksjonen av Sosialt utsyn.

For det første har vi ønsket å ha med noe analyse i alle kapitlene, og vi går her lenger enn de fleste tilsvarende publikasjoner i andre land. Videre har vi ment at de ulike befolkningsgruppers levekår ikke burde behandles som eget tema, men gå inn i helheten og behandles under de ulike levekårsområdene. For det tredje har det faktum at vi bruker til dels gamle data, samt den lange produksjonsprosessen, gjort det noe vanskelig å ta opp spesielle temaer som er aktuelle i den offentlige debatten. Derfor har vi heller ikke planlagt noe slikt kapittel for 1987-utgaven. Vi er imidlertid åpne for at slike spesialkapitler kan være aktuelle å ta med i Sosialt utsyn i framtiden. Et annet alternativ, er å velge et tema og gjøre det til gjenstand for spesial-analyse under hvert, eller de fleste av enkelt-kapitlene. En slik løsning vil kanskje passe best inn i det mønsteret Sosialt utsyn har nå.

INNHOLDET I SOSIALT UTSYN

3.17 Stikkordsregister gjør det lettere å finne fram

Som et tillegg og for å gjøre innholdet i Sosialt utsyn lettere å finne fram i, hadde det vært ønskelig om vi klarte å lage et stikkordsregister. Vi hadde dette på planen i 1983, men fordi et slikt register krever forholdsvis mye, tid, måtte vi sløyfe det. Det vil derfor være en fordel om forfatterne allerede når de begynner å skrive første kapittel-utkast, begynner å finne fram til hvilke viktige ord og begreper som bør inn i et stikkordsregister.

3.18 Engelsk sammendrag ville gjøre Sosialt utsyn interessant også utenfor Skandianvia

I Sosialt utsyn finnes det en god del engelsk tekst. Alle store og små overskrifter samt overskrifter på figurer og tabeller er oversatt til engelsk. Dette gjør at engelsktalende lesere i det minste får en viss forståelse av hva innholdet i Sosialt utsyn dreier seg om. Sosialt utsyn går inn som en av mange levekårsrapporter fra OECD-landene. Siden norsk er et lite utbredt språk ville det vært en stor fordel om vi hadde hatt med et engelsk sammendrag for hvert kapittel. Dette kunne for eksempel være en oversettelse av oversikten aller først i kapitlet. På denne måten ville flere enn skandinaviske lesere få nytte av Sosialt utsyn.

3.19 En kort-versjon av Sosialt utsyn setter store krav til lay-outen

Vi har flere ganger vært inne på tanken å lage en kort-versjon av Sosialt utsyn. I 1983 fikk vi også trykket opp et lite hefte med oversiktene til alle kapitlene. Dette heftet var det meningen å bruke som en slags reklamebrosjyre for boka. Heftet fikk imidlertid relativt liten utbredelse.

I mange sammenhenger hadde det vært praktisk å ha en kort-versjon av Sosialt utsyn - med lite tekst og mye tall. En slik kort-versjon ville

INNHOLODET I SOSIALT UTSYN

imidlertid kreve en god lay-outmessig utforming med figurer, illustrasjoner og fargebruk som gjør at leserne ikke blir skremt av alle tallene, men tvert om ønsker å sette seg nærmere inn i hva som ligger bak dem. Foreløpig ser det ikke ut til at en slik kort-versjon er mulig å realisere innenfor Byråets budsjett, men muligens er det mulig å få ekstern-finansiert et slikt prosjekt.